

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Maruška Podbevšek

Reorganizirane družine v Sloveniji

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Maruška Podbevšek

Mentorica: red. prof. dr. Tanja Rener

Reorganizirane družine v Sloveniji

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

*Zahvaljujem se dr. Tanji Rener za mentorstvo, za vse nasvete in usmeritve,
zahvaljujem se družini, ki mi je omogočila študij in verjela vame,
hvala Goranu in njegovi družini za vse spodbudne besede in
hvala Sari, ki mi je polnila baterije.*

REORGANIZIRANE DRUŽINE V SLOVENIJI

Reorganizirane družine so pogost fenomen vseh sodobnih družb, njihova temeljna značilnost pa je socialno starševstvo. Želijo se približati idealnotipskemu modelu družine in pri tem zanikajo edinstvenost in drugačnost, kar bi posledično lahko ogrozilo njihovo eksistenco. Reorganizirane družine kot sekundarni družinski sistemi so vsekakor bolj ranljive, saj so pogosto prisotni konflikti z nekdanjimi partnerji, problemi pa nastajajo tudi pri vključevanju socialnih staršev v življenje otrok. Mnogokrat so pod pritiski družbe, ki pojmujejo socialno starševstvo kot nekaj manjvrednega v primerjavi z biološkim starševstvom. Zaradi prioritete biološkega starševstva se še zmeraj ohranjajo stereotipi o socialnem starševstvu, predvsem o hudobnih mačehah, ki pa se reproducirajo tudi prek klasičnih pravljic, kot na primer Janko in Metka, Sneguljčica in podobno. Kljub temu pa domnevam, da so v sodobnosti socialni starši in reorganizirane družine bolj družbeno sprejete, življenje v njih pa manj obremenjeno s predsodki.

Ključne besede: *družina, reorganizirana družina, socialno starševstvo, stereotipi*

REORGANIZED FAMILIES IN SLOVENIA

Reorganized families are a frequent phenomenon in all modern societies and their basic characteristic is social parenting. They wish to come close to an ideal type family model while denying their uniqueness and difference which could as a consequence threaten their existence. The reorganized families as secondary family systems are by all means more vulnerable since conflicts with ex-partners, as well as problems with inclusion of social parents into the life of children are often present. They are also quite often under a lot of pressure from society, which considers social parenting as something inferior compared to biological parenting. Due to prioritization of the biological parenting there are still many stereotypes about social parenting, especially about evil stepmothers which are also reproduced through classic fairy tales such as Hansel and Gretel, Snow White, and alike.

In spite of that, I still assume that nowadays social parents and reorganized families are more socially accepted and the life in them less prejudiced.

Key Words: *family, reorganized family, social parenting, stereotypes*

KAZALO VSEBINE

1 UVOD	6
2 REORGANIZIRANE DRUŽINE	7
2.1 Opredelitev pojma družina in reorganizirana družina	7
2.2 Razlike med (biološkimi) družinami in reorganiziranimi družinami	10
2.3 Značilnosti reorganiziranih družin.....	10
2.4 Stereotipi o reorganiziranih družinah.....	11
2.5 Reprodukcijski stereotipi o socialnih starših v klasičnih pravljicah	12
3 ŽIVLJENJE V REORGANIZIRANI DRUŽINI	16
3.1 Daša, otroštvo v reorganizirani družini v 60. letih	16
3.2 Luka, otroštvo v reorganizirani družini danes	18
3.3 Komentar intervjujev.....	19
4 ZAKLJUČEK.....	21
5 LITERATURA	22

KAZALO TABEL

Tabela 2.1: Značilnosti pravljic Janko in Metka, Pepelka in Sneguljčica.	14
---	----

1 UVOD

V diplomskem delu sem preučevala družbene predstave o socialnem starševstvu in posledično o reorganiziranih družinah, ki so postale pogost fenomen v vseh sodobnih družbah. Reorganizirane družine se skušajo približati in prilagajati idealnotipskim družbenim modelom, na ta račun pa izgubljajo vse, kar je za njih konstitutivnega pomena (zavedanje drugačnosti, zapuščina preteklega življenja ipd.), kar ogroža njihovo eksistenco. Visher (v Coleman in Ganong 1994, 147) opozarja, da je potrebno upoštevati specifično kulturo reorganiziranih družin, da je potrebno spoštovati in živeti dinamiko le-teh in ne težiti k dinamiki klasičnih nuklearnih družin. Funkcionalna reorganizirana družina naj bi omogočala svojim članom žalovanje za pretekle izgube, vzpostavljanje realnih pričakovanj, vzpostavitve trdnih vezi med novimi partnerji, sodelovanje ločenih gospodinjstev pri vzgoji otrok; najpomembnejši element obstoja in delovanja reorganiziranih družin pa je vzpostavitev kakovostnega odnosa med otrokom in socialnim staršem.

V jedru diplomske naloge se osredotočim na opredelitve pojmov družina in reorganizirana družina in nato navedem razlike med njima. Nato se osredotočim na značilnosti reorganiziranih družin ter na stereotipe o reorganiziranih družinah, ki jih ustvarja družba, nadalje pa z analizo vsebine klasičnih pravljic ugotavljam, kako se stereotipi reproducirajo.

Da bi preverila, ali se stereotipizacija reorganiziranih družin zmanjšuje, sem izvedla dva intervjuja, in sicer z 51-letno gospo Dašo ter z 22-letnim Lukom, ki sta mi zaupala svojo zgodbo o tem, kako sta kot otroka doživljala življenje v reorganizirani družini.

V zaključku diplomske naloge povzamem in reflektiram glavne ugotovitve ter predlagam, kako bi morala tudi družinska pravna ureditev ter politika ustrežneje vključevati sodobne pluralne oblike družinskega življenja.

2 REORGANIZIRANE DRUŽINE

2.1 Opredelitev pojma družina in reorganizirana družina

Pojem družina se zdi nedvoumen in težav z opredelitvijo tako rekoč ne bi smelo biti, saj vsakdo ve, kaj je družina. A vendar se zadnjih 20 let strokovnjaki v znanstvenih in strokovnih diskusijah intenzivno ukvarjajo s tem, kaj naj bi pojem družina vsebinsko pokrival. Definicija pojma družina je izrednega pomena, saj deluje preskriptivno, kar pomeni, da predstavlja »neke vrste« družbeni napotek in diagnozo«, ki vpliva na in je hkrati odraz moralno ideoloških predstav ter socialno političnega delovanja« (Rener, 2006). Torej, kar je v družbi večinsko sprejeto kot moralno, bo tudi nagrajeno s socialno političnimi ukrepi. Zato moramo biti pri definiranju družine pozorni, da definicija zajema bistvene dimenzije družin, ki družine konstituirajo in hkrati razločujejo od podobnih oblik vsakdanjega življenja ljudi kot so gospodinjstvo ali partnerstvo (distinktivnost), nadalje mora biti inkluzivna oziroma nediskriminatorna, kar pomeni, da mora zajeti vse tiste oblike družin in načine družinskega življenja, ki se realno pojavljajo in med njimi ne bi razlikovala na podlagi ideoloških sodb, poleg tega pa mora biti definicija družine operativna, kar pomeni, da mora biti učinkovita tako, da bo uporabna tako v državno administrativnem kot tudi v raziskovalno informacijskem delu. Različne stroke pa različno razumejo isti pojem in zato pride do težav.

S sociološkega stališča je družina življenjska skupnost in hkrati družbena institucija, ki je vsaj dvogeneracijska. Ključni konstitutivni element je obstoj starševskega razmerja kot socialnega razmerja. Družina je sankcionirana socialna institucija oziroma totalen socialni fenomen, ki pa ga ni mogoče deliti na posamezne aspekte, ne da bi pri tem tvegali izgubo relevantnih segmentov (Rener v Švab 2001, 45).

Organizacija združenih narodov poda naslednjo opredelitev pojma družina (Rener 2006, 16) »Družino predstavljajo vsaj en (odrasel) človek ali skupina ljudi, ki skrbi za otroka/e in je kot taka (torej kot družina) prepoznana v zakonodajah ali v običajih držav članic.«

Kakorkoli, obstaja ogromno definicij termina družina, zato nima smisla iskati neke univerzalne definicije. Ključno je, da obstajajo naslednji konstitutivni elementi:

- zakonska zveza,
- kohabitacija in
- starševsko razmerje.

Sociologi spremembe na področju družinskega (intimnega) življenja posameznika navadno povezujejo z individualizacijo in predvsem z dvema razsežnostma: dezintegracija tradicionalnih družbenih oblik in z razpadom normalnih biografij in referenčnih okvirjev. Bauman te posledice opiše z besedami:

Zdi se, da se je danes vse zarotilo proti projektom trajajočim vse življenje, stalnim zvezam, večnim vezem, nespremenljivim identitetam. Ne morem se dolgoročno zanesti na svojo službo, svoj poklic ali svoje sposobnosti. Stavim lahko, da bo moja služba ukinjena, moj poklic spremenjen do nerazpoznavnosti, da ne bo več povpraševanja po mojih veščinah. Prav tako tudi partnerstvo ali družina ne more zagotavljati osnove za prihodnost (Bauman v Beck in Beck Gernsheim 1996, 819).

Z osvoboditvijo od tradicionalnih spolnih vlog, ki so predstavljale temelj industrijske družbe, so spremembe privedle do zmanjševanja pomena tradicionalne jedrne družine. Spremembe, ki so se zgodile po drugi svetovni vojni so posledica emancipacije žensk in večje prisotnosti žensk na trgu delovne sile ter večjih možnosti za izobraževanje. Pa vendar se kljub pluralizaciji družinskega življenja pojavlja težnja k vrnitvi tradicionalnih družin, z besedami U. Beck in E. Gernsheim Beck: »Kljub vsem emancipacijskim težnjam, smo pogosto še zmeraj soočeni s pogoji in razvoji, ki v družbi krepijo zahteve po tem, da naj »ženske izginejo nazaj za štedilnik« (Beck in Beck Gernsheim 2006, 162).

Vsi ti procesi in načini življenja so dodobra spremenili družinske prakse. Kot ena izmed le-teh se pojavlja reorganizirana družina, ki se je v preteklosti konstituirala predvsem na podlagi smrti partnerja. Dunitz-Scheerova meni, da so reorganizirane družine obstajale tudi v vsem 20. stoletju, predvsem pred izumom antibiotikov (1955), saj je bila stopnja umrljivosti v Evropi do tedaj razmeroma visoka in izguba starša v času odraščanja je pomenila zelo pogost pojav. Tako so vdovci in vdove poiskali

druge partnerje in tako sta dva družinska sistema trčila skupaj – in nastala je reorganizirana družina. Danes je osnova nastanka reorganiziranih družin predvsem razveza zakonske zveze oziroma ločitev partnerjev in nato ponovna vzpostavitev družine. Po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije je bilo leta 1954 747 ločitev oziroma razvez, od tega je bilo 453 razpadlih zvez z zakonskimi otroki. Podatki za leto 2006 kažejo 2334 razvez, od tega 1301 razpadla zveza z otroki, leta 2007 pa se je razvezalo 2617 zakonskih zvez, od tega 1348 zakonskih zvez z otroki. S pregledom podatkov lahko ugotovimo, da je danes stopnja razvezljivosti zakonskih zvez precej visoka. Leta 1954 je bilo na 1000 sklenjenih zakonskih zvez 52,9 razvez, leta 2004 367,6 razvez, leta 2005 kar 485,8 razvez in leta 2007 411 razvez na 1000 sklenjenih zakonskih zvez (SURS, 2009).

Reorganizirana družina je družina, kjer je prisoten vsaj en socialni starš. Gre za skupnost starša, otrok in novega partnerja, kar predstavlja enostavno reorganizirano družino, v kolikor pa še novi partner s seboj pripelje otroke, govorimo o kompleksni reorganizirani družini. Na težave pa naletimo tudi pri poimenovanju tovrstne oblike družin. Sama uporabljam izraz reorganizirane družine, saj menim, da je primeren, kajti, če prvotno načrtovan družinski sistem ne funkcioniira več oziroma pride do strukturne dezorganizacije, razpade in se nato oblikuje nov družinski sistem, ki je reorganiziran. Prav tako izraz reorganizirana družina uporablja tudi Renerjeva. Zavirškova meni, da »nekaj sestaviti in reorganizirati nakazuje elemente mehanicističnosti in tehničnosti /.../,« (Zaviršek 2009, 4), zato jih opušča, sama pa uporablja izraz združene družine, ki ga je prevzela po Alenki Švab, saj meni, da je nevtralen, ker poudarja, da sta se dve družini združili, ne da bi že poprej delovali kot dva manjkajoča dela, ki bi jih bilo potrebno sestaviti (Zaviršek 2009, 4).

Dunitz-Scheerova (2003) pravi, da je reorganizirana družina fenomen, ki ni nov, kot radi verjamemo, saj je obstajal že v 16., 17. stoletju. Reorganizirana družina, pravi, ni nič drugega kot združitev družinskih sistemov, ki niso bili prvotno načrtovani. Pomembno se ji zdi, da nihče, ki se zaljubi v nekoga drugega, ne načrtuje ustvariti reorganizirane družine. Zato govori o reorganiziranih družinah kot o sekundarnih družinskih sistemih.

Odstotek reorganiziranih družin v Sloveniji ni znan, saj Statistični urad Republike Slovenije reorganizirane družine pojmuje kot zakonsko zvezo z otroki, vendar pa Čačinovič Vogrinčič poda naslednjo oceno: »V Združenih državah Amerike živi v dopoljenih družinah že danes več kot polovica otrok, v Nemčiji jih bo v tej obliki družinskega življenja živela polovica otrok do leta 2000. Pri nas ocenjujemo, da v dopoljenih družinah živi od četrtnine do tretjine otrok.« (Čačinovič Vogrinčič 1995, 121).

2.2 Razlike med (biološkimi) družinami in reorganiziranimi družinami

Do bistvenih razlik prihaja predvsem v vlogah, saj so v bioloških družinah vloge družbeno točno definirane, v reorganiziranih družinah pa so vloge socialnih mater, socialnih očetov, novih bratov oziroma sester manj definirane. Lahko se tudi zgodi, da so v nasprotju s tem, kar drug od drugega pričakujejo. Nadalje, vloge in interakcije se med partnerjema v reorganiziranih družinah močno spremenijo, pri čemer pa ni nujno, da zvezo otroci sprejemajo. Reorganizirane družine terjajo več pogovorov, dogovorov o stvareh, ki bi se sicer v bioloških družinah zdele povsem samoumevne, zlasti, če se navade obeh družin močno razlikujejo. Otroci morajo premostiti morebitne kulturne in druge razlike, pri tem pa potrebujejo podporo staršev kot odraslih referenčnih oseb.

2.3 Značilnosti reorganiziranih družin

Za reorganizirane družine je značilno, da število otrok odstopa od povprečja, značilni pa so tudi konflikti z nekdanjim partnerjem oziroma partnerico. Včasih ljudje ne razmišljajo o tem, zakaj pravzaprav je razpadla njihova zveza in tako ne spregledajo svojih napak – zato obstaja nevarnost, da jih bodo ponovili. Tako se psihoterapevti in svetovalci pri obravnavanju reorganiziranih družin fokusirajo predvsem na samorefleksijo in prepoznavanje lastnih neustreznih ravnanj.

Navadno starejši otroci poskrbijo za mlajše, seveda pa lahko nastanejo tudi konfliktne situacije. Ker so reorganizirane družine navadno (po številu članov) večje, je tudi obseg gospodinjskega dela večji, večje pa so tudi finančne obremenitve, kar

lahko pripelje do precej stresnega položaja obeh partnerjev. Stres in problemi pa se lahko le še stopnjujejo z vključitvijo nekdanjega partnerja v novo družinsko okolje. Reorganizirana družina je tako bolj ranljiva in ima tudi večji potencial za razpad. Kot opozarja Dunitz-Scheerova (2003, 6), je potrebno poiskati rešitve za kontaktiranje z biološkimi starši, ki so največkrat vpleteni v vloge obiskovalcev ali celo tujcev; pomembno je najti primeren način skupnih diskusij, se pravi medsebojnega komuniciranja, iz katerega vnaprej ne bi smel biti izvzet nihče.

Morda najpomembnejša pa je vključenost socialnih staršev v vzgojo otrok. Otroci se le tako lahko soočijo s problemi bivanja v takšnih družinah in najdejo različna poimenovanja socialnih staršev, hkrati pa se lažje umestijo v sorodniške mreže. Da pa bi jim ta proces olajšali, je potrebno enakovredno vrednotiti socialno in biološko starševstvo, pri čemer pa so ključne pozitivne družbene predstave.

2.4 Stereotipi o reorganiziranih družinah

V družbi prepogosto prihaja do stereotipizacije določenih življenjskih praks, pri čemer niso družinske prakse nobena izjema. Z obstojem naslednjih stereotipov je moč dokazati, da ljudje navadno dojemajo socialno starševstvo kot nekaj problematičnega, biološko starševstvo pa kot nekaj običajnega, naravnega, samoumevnega. Antropolog Jack Goody v delu *Evropska družina* (2003) ugotavlja, da je cerkev v zgodnjem srednjem veku prepovedovala tako ločitve kot tudi posvojitve, zato, da si prilasti lastnino premožnih družin. Tako se je pričela zavzemati za majhne družine, saj v kolikor bi dovoljevala ločitve in posvojitve, bi se število dedičev povečalo. Po takratnih dednih regulativah so dedovali moški potomci in kadar teh ni bilo, jih je družina največkrat dobila prav s posvojitvijo. Posvojitve otrok so bile prepovedane do začetka 20. stoletja.

Tako na primer v družbi velja prepričanje, da imata starša v biološki družini čas, da se pripravita in se postopno navajata na starševsko vlogo, medtem ko za reorganizirane družine velja, da nimajo potrebnega časa, da bi se priučile vlogam partnerjev in staršev. Ta predsodek lahko zavržemo, saj tudi v reorganiziranih družinah poteka postopno prilagajanje (na primer, ko partnerja sprva živita še

ločeno), rojstvo otroka pa tudi v biološki družini lahko pomeni veliko mero stresa in šoka za partnerja, ki sicer že dalj časa živita v skupnem gospodinjstvu.

Za reorganizirane družine ljudje pogosto menijo, da težje oblikujejo kohezivne točke, saj je v družino vključenih več ljudi, kot na primer biološki starši, stari starši ipd., a tudi ta stereotip je mogoče zavreči, saj tudi biološke družine pogosto nimajo kohezivnih točk (na primer previsoka stopnja vključenosti starih staršev v novo družino).

Nadalje, v družbi obstaja tudi pogosto prepričanje, da se v reorganiziranih družinah pojavljajo težave z lojalnostjo, pri čemer naj bi socialnega starša spremljali občutki krivde, ker ne preživlja dovolj časa s svojimi biološkimi otroci, otroci se lahko počutijo kot »izdajalci«, ker so s socialnim staršem razvili kakovosten odnos. A vendar raziskave kažejo, da se krivda pojavlja tudi v bioloških družinah, ko se na primer mati počuti krivo, ker premalo časa preživi z otroki zaradi plačanega dela, ali pa se otrok počuti krivega, ker s starim staršem goji boljši odnos kot z biološkim ipd. Torej lahko ovržemo tudi ta stereotip, saj se morebitni občutki krivde pojavljajo v psihosocialni dinamiki vsake družine.

2.5 Reprodukcijski stereotipi o socialnih starših v klasičnih pravljicah

Reprodukcijski stereotipi o socialnih starših je najbolj vidna v analizi vsebine klasičnih pravljic, med katerimi bi izpostavila pravljice Janko in Metka, Pepelka in Sneguljčica (glej Tabela 2.1). Ker gre za tako rekoč univerzalno kulturno dediščino, v kateri se socializirajo generacije otrok, domnevam, da njihova sporočila še zmeraj vplivajo na kolektivne imaginarije. Tudi ko gre za reorganizirane družine.

Pravljica Janko in Metka se prične realistično. Starša sta revna, zato ju skrbi, kako bosta preživela otroka. Ponoči se pogovarjata o njihovem težkem položaju in o tem, kako naj se iz njega izkopljejo. V pravljici Janko in Metka se prepleta zgodba o sestrici in bratcu, ki ju mačeha nažene od doma v gozd in upa, da se bosta izgubila. A vendar se Janko in Metka ne izgubita, temveč najdeta hišico iz hrane, kjer ju zaslužni čarovnica, ki pa jo Metka vrže v krušno peč in tako se rešita. Iz hišice

pobereta bisere, jih odneseta domov očetu, ta pa jima pove, da je mačeha umrla in tako bodo lahko živeli srečno še mnogo let. V tej pravljici je oče zelo šibek lik, ki podleže mačehini hudobni zamisli. Mačeha ima v pravljici Janko in Metka izključno negativne značilnosti, kot so neemocionalnost, neempatičnost, ukazovalnost, zaničevalnost in podobno.

Pepelka je zgodba notranjih doživetij majhnega otroka, ki trpi muke tekmovalnosti zaradi zavistnih sester. Pepelka je bila s strani sester ponižana in potisnjena na nižji položaj, mačeha pa jo je zapostavljala v njuno korist. Opravljati je morala najbolj umazana dela, in čeprav jih je dobro opravila, ji tega ne priznajo, temveč od nje zahtevajo vedno več. Tako ji mačeha ne dovoli na ples, kjer si bo kraljevič izbral nevesto, saj ne želi, da bi zasenčila njeni dve hčeri. Seveda se na koncu kraljevič poroči s Pepelko. Tudi v tej pravljici ima mačeha negativno podobo – je izkoriščevalska, pridobitniška, sovražna in ukazovalna. Oče je v tej zgodbi odsoten, saj se odpravi na potovanje.

Podobna zgodba se odvija v pravljici Sneguljčica – Sneguljčica izgubi mater, oče se poroči z drugo žensko, le-ta pa v Sneguljčici vidi konkurenco zaradi njene lepote. Ker jo Sneguljčica v lepoti prekaša, se je želi mačeha znebiti. Sledi srečen konec, ko se Sneguljčica zateče po pomoč k palčkom in se nazadnje poroči s princem. Zopet je mačeha predstavljena v negativni luči. Opisali bi jo lahko kot narcistično, vase zagledano, neempatično in tekmovalno osebo, ki pastorki želi le slabo. Za očeta bi lahko dejali, da je »zapeljan« oziroma »omrežen«, lojalen je svoji ženi in pozabi na lastno hčer.

Tabela 2.1: Značilnosti pravljic Janko in Metka, Pepelka in Sneguljčica.

	<i>Janko in Metka</i>	<i>Pepelka</i>	<i>Sneguljčica</i>
<i>tip družine</i>	reorganizirana družina	reorganizirana družina	reorganizirana družina
<i>sestava družine</i>	<ul style="list-style-type: none"> • mačeha • oče • Janko • Metka 	<ul style="list-style-type: none"> • mačeha • oče • 2 Pepelkini polsestri • Pepelka 	<ul style="list-style-type: none"> • mačeha • oče • Sneguljčica
<i>karakteristike mačeha</i>	<ul style="list-style-type: none"> • neemocionalna • neempatična • ukazovalna • zaničevalna 	<ul style="list-style-type: none"> • izkoriščevalska • pridobitniška • sovražna • ukazovalna 	<ul style="list-style-type: none"> • narcistična • vase zagledana • neempatična • tekmovalna
<i>karakteristike očeta</i>	»šibki« oče	»odsotni« oče	»zapeljani (omreženi)« oče
<i>zaplet</i>	Mačeha ukaže očetu, da se je potrebno Janka in Metke znebiti, ker nimajo hrane in denarja; tako vztraja, da ju odpeljeta v gozd in ju tam tudi pustita; Janko in Metka tavata po gozdu, kjer najdeta hišico iz hrane, tam pa padeta v kremplje čaravnice, ki ju želi pojesti.	Mačeha Pepelki ni dovolila na ples, kjer si je kraljevič izbiral nevesto, a so ptice Pepelki nosile oblačila in čeveljčke, da se je lahko na skrivaj udeležila plesa; tam jo je opazil kraljevič, a mu je vsakokrat pobegnila, ker pa je ukazal, da se stopnice premažejo s smolo, je tam izgubila svoj čeveljček in kraljevič je pričel z iskanjem lastnice čeveljčka.	Ker je Sneguljčica prekašala mačeho v lepoti, mačeha naroči lovcu, naj jo v gozdu ubije; ker se je lovcu zasmilila, jo je izpustil, a jo mačeha sama poišče in jo skuša ubiti. Sneguljčica zaide v hišo, v kateri prebiva 7 palčkov, ki ji pomagajo in jo na koncu rešijo.
<i>rešitev</i>	Metka vrže čaravnico v krušno peč, kjer umre, iz hiške pa pobere bisere in jih neseta domov očetu, ki pa jima pove, da je mačeha umrla in tako bodo lahko srečno živeli še mnogo let.	Kraljevič ugotovi, da čeveljček pripada Pepelki in ob tem spregleda njeni polsestri; tako se Pepelka poroči s kraljevičem in živi srečno do konca svojih dni.	Kraljevič s poljubom reši umrlo Sneguljčico, ki se prebudi in poroči s kraljevičem. Tako živita srečno do konca svojih dni.

V analizi pravljic Janko in Metka, Pepelka in Sneguljčica sem ugotovila, da so mačeha predstavljene izključno kot slabe osebe, ki svojim pastorkam in pastorkom želijo le najslabše. Zanimivo je, da so očetje navadno odsotni ali pa se za svoje otroke pač ne zmenijo – kar bi lahko razumeli, da so popolnoma pod vplivom mačeh in pri tem na svoje otroke »pozabijo«. Glavne osebe, torej Janko, Metka, Sneguljčica in Pepelka pa so liki, s katerimi se lahko poistoveti vsak otrok, saj predstavljajo zelo

prijazne, tople, srčne osebe, ki ne bi nikoli nikomur storile nič slabega. Ugotovila sem tudi, da na koncu pravljic vedno sledi srečen konec, ki navadno pomeni, da mačeha ni več prisotna, očetje pa poskrbijo za svoje otroke in tako vsi skupaj živijo srečno do konca svojih dni. Drugače rečeno, pravljice sporočajo, da se je treba socialnega starša tako ali drugače »znebiti«, da bi bilo družinsko (in osebno) življenje »normalno«.

3 ŽIVLJENJE V REORGANIZIRANI DRUŽINI

Z 51-letno gospo Dašo in z 22-letnim Lukom sem opravila intervjuja o življenju v reorganizirani družini. Ker sem želela izvedeti, kako je bila sprejeta reorganizirana družina v 60. letih in kako je sprejeta danes, smo se pogovarjali predvsem o socialnem okolju, v katerem so bivali. Sledita njuni zgodbi o otroštvu v reorganizirani družini, z gospo Dašo sva se pogovarjali 18. 8. 2009 ob 12:00, z Lukom pa je potekal intervju 19. 8. 2009 ob 9:15.

3.1 Daša, otroštvo v reorganizirani družini v 60. letih

Daša pripoveduje, da se je mati ločila od njenega očeta, še preden se je sploh rodila, saj očetu ni bilo do otrok. Kadar sta se dogovarjala za srečanje je imel izgovore zakaj takrat ne bo mogel priti in ko sta se že dogovorila, ga je čakala zaman, saj je vedno »prišlo kaj vmes«. Poleg tega pa si je našel tudi drugo partnerico, ki pa nad Dašo ni kazala pretiranega veselja, niti ni imela interesa za pogovor. Kadar pa se je z njim naključno srečala, sta se vedno pozdravila in spregovorila par vljudnostnih fraz. O svojem biološkem očetu ne ve povedati dosti, saj z njim ni imela stikov. Mati ji sicer srečanj z očetom ni prepovedala, vendar je Daša kaj kmalu sama ugotovila, da z očetom ne bo nikoli imela odnosa hči-oče.

Daša se razneži in razgovori, ko pričneva govoriti o njenem očimu Lojzu. Pravi, da je bil človek in pol. Mati je spoznala Lojza, prav tako ločenca, ki pa je že imel 2 otroka, in sicer 12 let staro Lili in 13 let starega Andreja. Sama ga je klicala oče in doda, da se ji je večkrat zdelo da je njen prijatelj in ne očim. Pravi, da je imela sicer mati glavno besedo glede vzgoje, Lojze pa je bil tisti, ki je dajal potuho. Daša pravi, da je bilo tako tudi pri polbratu in polsestri, ki sta njeno mamo naravnost oboževala. Pravi, da nikoli ni imela občutka, da je njihova družina drugačna od drugih, saj so živeli »isto kot vsi ostali«. Daša pravi, da Lojze ni delal nikakršnih razlik med njo in njegovima biološkima otrokoma, kvečjemu je njej namenil lepše besede kot svojima otrokoma, a je prepričana, da to zato, ker je bila najmlajša. Ker sta bila Lili in Andrej precej starejša od nje, pa sta jo tudi večkrat pazila in pravi, da sta bila še bolj zaščitniška kot mati in očim. Tudi od njiju je vedno dobivala potuho, pa čeprav Daša

pravi, da mati ni bila pretirano stroga, a je vedno zahtevala da se jo uboga na prvo besedo. Daša pravi, da sta se Lili in Andrej kljub razliki v letih mnogokrat z njo igrala, s seboj pa sta jo vzela tudi na kakšen izlet v hribe in le-ti so ji še posebej ostali v spominu. Daša pravi, da so se veliko pogovarjali in starša (s tem misli svojo mater in Lojza) nista imela nikakršnih skrivnosti pred svojimi otroci. Daša pravi, da sta se pred njimi odkrito pogovarjala o vseh težavah, ki so ju pestile. Čeprav so nemalokrat imeli denarne težave, je bilo za otroke dobro poskrbljeno. Pravi, da ni bila nikoli lačna, niti jo ni nikoli zeblo, kar pa ne more trditi za starša, saj sta si bila pripravljena trgati od ust, le da bi otroci imeli vsega dovolj. Ko je prišla v najstniška leta pa se spomni, da so se stvari znotraj družine malce spremenile. Lili in Andrej sta si ustvarila svoje družine in se odselila, tako je Daša ostala sama z mamom in Lojzom. Daša omeni, da se ji je zdel Lojze zelo nesrečen ko sta se njegova otroka odselila, pa čeprav ju je videval tudi večkrat na teden, a vseeno se je zdel potrtn in nekako razočaran. Daša poudarja, da jo kljub temu ni nikoli zavračal, vedno se je usedel k njej in sta se malo pogovarjala, a kljub temu pa se ji je zdelo, da časi niso več tako prijetni kot nekoč. Lojze je postal alkoholik, mama pa je vso žalost skrivala v sebi in tako se je začel krhati odnos med mamom in Lojzom. A vseeno sta Lojze in mama ostala skupaj.

Ko sogovornico pričnem spraševati, kako so njihovo družino sprejeli sosede in prijatelji, vidim, da ji postane malce nelagodno. Z njenega obraza je moč razbrati žalost, in ker jo osebno poznam, jo na to opozorim, nakar mi odvrne, »da je bilo včasih zelo težko in da se ji zdi, da bi bilo danes veliko lažje živeti v takšni družini, saj jih je ogromno, takrat pa ni poznala nikogar, ki ne bi imel očeta in mamice«. Pravi, da so sosede včasih malo čudno gledali, a niso nič rekli, vendar je vedno opazila, da so jo nekako »zaščitniško« spraševali, če je v redu, če je doma vse dobro in podobno. A Daša meni, da s tem pač niso želeli nič slabega, le radovedni so bili, saj tudi sami niso imeli podobnih izkušenj. S prijatelji in sošolci pa pravi, da so bili večkrat na »bojni nogi«, saj so jo radi zbadali, da je oče ni maral, pa da oče ni maral njene mamice in da je zato odšel, da tudi Lojze ne bo dolgo zdržal z njima in podobno. Meni, da je pač šlo za otroško nagajivost, malo pa so otroci slišali tudi od svojih staršev, kaj si mislijo in pač povedali naprej. Pravi, da jo je to zelo jezilo in žalostilo, kljub temu pa mami in Lojzu ni želela potožiti, da se ne bi potem še onadva slabo počutila. Daša pravi, da so bili precej pod drobnogledom, tako pri sosedah kot tudi pri

sorodnikih, čeprav so se delali kot da ni nič. Sama pravi, da se na njih ni ozirala, saj se je bilo tako lažje prebijati naprej.

3.2 Luka, otroštvo v reorganizirani družini danes

Sogovornik Luka je 22-letni študent, katerega mati se je pri njegovih 5. letih ločila od očeta in zanj skrbela sama. Luka pravi, da ima z očetom Andražem redne stike in zadovoljiv odnos. Pripoveduje, da kolikor se spominja, je bila ločitev precej travmatična izkušnja, saj se mu je življenje precej spremenilo. Luka se sploh ni zavedal, da njihova družina počasi a vztrajno razpada, saj sta Mojca (mati) in Andraž vse probleme pred njim skrivala, on pa je živel v prepričanju, da je vse v najlepšem redu. Za ločitev sta mu sicer povedala oba skupaj, prav tako so skupaj sprejeli odločitev, da Luka ostane pri Mojci, z Andražem pa bosta preživela skupaj čim več časa, kolikor bo to le mogoče. Luka se spominja, da je očeta močno pogrešal, predvsem ob večerih, ko mu je le-ta navadno bral pravljice za lahko noč.

Po štirih letih je Mojca Luki predstavila prijatelja Dejana, ki pa ga je Luka zavračal oziroma ga je ignoriral. Ker se je kmalu priselil k njima, ga je Luka spoznaval in ugotovil, da mu pravzaprav ne želi nadomestiti očeta, temveč želi biti njegov prijatelj. Tako se je odnos med njima izboljševal, zaradi česar je bila še posebej vesela Mojca. Luka pravi, da ima z očimom precej drugačen odnos kot z očetom. Pravi, da je glavno besedo pri vzgoji vedno imela mami, ki pa se je nemalokrat posvetovala z Andražem, s katerim je ostala v prijateljskem odnosu. Luka doda, da je oče vedno hodil na roditeljske sestanke in govorilne ure, tako da sta imela z Mojco razdeljene obveznosti glede vzgoje. Mojca je nadzirala izhode, Andraž pa je poskrbel, da je bilo v šoli vse v redu. Luka se spominja, da mu je očim mnogokrat pomagal pisati domače naloge in izdelovati plakate, velikokrat pa se mu je pridružil v delavnici, kjer sta skupaj kaj ustvarjala, barvala les in podobno, zaradi česar, pravi Luka, mu bo vedno hvaležen, saj ga je naučil poprijeti za marsikatero delo. Očima kliče po imenu, saj pravi, da je oče lahko samo eden in njegov je Andraž, čeprav se velikokrat pošali, »da mu gre zelo fino, saj ima kar dva očeta«. Ponosen je na svoja starša, da sta kljub ločitvi ostala prijatelja in mu stala ob strani. Prav tako pa Luka pravi, da ga

veseli, da je v njegovo življenje vstopil Dejan, saj mu je tako malce olajšal bolečino ob odsotnosti očeta.

Luka pove, da ga prijatelji niso nikoli zmerjali ali zbadali zaradi družinskih zadev. Tudi v šoli ni imel problemov. Spominja se, da kadar je povedal zgodbo svoje družine, je imel občutek, kot da bi se vsem smilil, nikoli pa ni bil deležen grdih besed ali česarkoli podobnega. Spominja se tudi, da so sosedge po ločitvi večkrat prišli na kakšno kavico in tako tudi malo potolažili Mojco, ko pa se je k njima priselil Dejan, so obiski sosedov postali redkejši, čeprav so tudi Dejana vedno pozdravili na ulici. Tudi sedaj pravi, da so Dejana popolnoma sprejeli, kar ga veseli, saj lahko živijo kot vsaka običajna družina. Ob tem pove, da ni nikoli imel občutka, da so drugačni, čeprav je v resnici vedel, da so nekaj posebnega, a se s tem ni želel obremenjevati. Luka omeni, da so bile težave le z dedkom in babico (Andraževimi starši), ki so zavračali in zaničevali Dejana, a so se strasti sčasoma umirile. Pravi, da je bil še premajhen, da bi znal povedati, zakaj je do problemov sploh prišlo, nikdar pa s tem ni želel obremenjevati staršev in »pogrevati« slabih stvari, zato tudi njemu nekaj stvari iz mladosti ni jasnih.

Na splošno pravi, da je bil v otroštvu srečen in ni nikoli nič pogrešal, saj je imel mamo in očeta vedno pri sebi, po vrhu pa še Dejana, ki mu je postal dober prijatelj in zaupnik. Pravi, da v življenju ne bi ničesar spreminjal, saj meni, da če bi mama ostala z Andražem, ne bi bila nikoli tako srečna kot je z Dejanom, s tem pa bi tudi sam občutil žalost in nesrečo.

3.3 Komentar intervjujev

Dašina zgodba o življenju v reorganizirani družini v 60. letih nam pove, da je socialno okolje takrat bistveno slabše sprejemalo tovrstno obliko družine, medtem ko nam je Luka zaupal, da težav ni imel. Domnevam, da je bila Dašina situacija povezana s precej visoko stopnjo religioznosti v delno ruralnem okolju, kjer je živela kot otrok. Za Luko bi lahko dejala, da je bila njegova situacija bistveno drugačna, saj živi v urbanem, pretežno sekulariziranem okolju, kjer je vpliv religioznih socialnih doktrin manjši, socialni (skupnostni) nadzor pa manj obremenjujoč.

Ugotovila sem tudi, kot sem dejala že poprej, da v reorganiziranih družinah nastaja problem, kako socialnega starša vključiti v vzgojo. Tako pri Daši kot pri Luki sem ugotovila, da je bil socialni starš skoraj povsem izključen iz vzgoje. To se mi zdi še posebej problematično pri Daši, ki z biološkim očetom sploh ni imela stikov in tako je celotno breme vzgoje nosila njena mati.

Domnevam, da neposredno socialno okolje bistveno bolje sprejema »drugačne« (od idealnotipskega modela tradicionalne) družine kot nam to sporočajo tradicionalne konservativne ideologije.

4 ZAKLJUČEK

V pričujoči diplomski nalogi lahko vidimo, da so reorganizirane družine neka posebna oblika družin, zato ne gre spregledati razlik in specifičnih problemov, vendar te razlike ne bi smele delovati kot element diskriminacije. Po drugi strani pa smo priča stereotipizaciji socialnega starševstva, ki se je reproduciralo tudi v klasičnih pravljicah. Socialni starši, predvsem mačehe, so vedno označeni kot hudobni, kar je v družbeni zavesti pustilo posledice, s katerimi se dandanes soočajo mnogi socialni starši. Zagotovo se posledice teh stereotipov kažejo tudi v vzgoji nebioloških otrok, saj so socialni starši navadno precej negotovi kar se tiče vzgoje in skrbi za otroke. Socialni starši se lahko tako znajdejo v doživljajsko in vedenjsko »praznem« prostoru, ki je manj definiran. Tako negotovost lahko opazimo tudi pri prebiranju zgodbe Daše in Luke, katerih socialna starša sta bila povsem izključena iz skrbi in vzgoje otrok.

Pri vsem tem pa je potrebno poudariti, da so otrokove koristi in njegov zdrav razvoj vedno na prvem mestu. Reorganizirane družine se lahko (zaradi večjega števila otrok) bolj pogosto znajdejo v finančnih krizah, ki so življenjsko ogrožajoče, in takrat bi bila še kako potrebna pomoč države in drugih ustanov za zaščito družine in otroka. Kot sem omenila v nalogi, pa so za reorganizirane družine značilni tudi neurejeni, konfliktni odnosi z nekdanjim partnerjem, ki se navadno rešujejo na sodišču. Tovrstno urejanje odnosov problematiko še poglobi, reševanje problemov pa terja precej časa, pri čemer so otroci tisti, ki najbolj trpijo. Zatorej trdim, da bi država lahko olajšala položaj marsikatero družine, če bi spremenila zakonodajo, saj če že pogledamo definicijo družine, kot jo tolmači slovenska zakonodaja, ugotovimo, da dominira podoba klasične jedrne družine bioloških staršev, ostale oblike pa so dojete kot deviacije od normativnega modela.

Pomena družin v sodobnosti se ne da zanikati, vsekakor pa zavzema vedno nove forme, saj gre za izjemno prilagodljivo družbeno institucijo. V kolikor se spremenijo socialne vrednote, etika ali pa na primer način bivanja, takrat se spremeni tudi oblika družinske skupnosti. In vsaka oblika družinske skupnosti ima svoje specifične značilnosti, svojevrstno intradružinsko dinamiko in kot takšno jo je potrebno ustrezno obravnavati in priznavati.

5 LITERATURA

- Beck, Ulrich in Elisabeth Beck Gernsheim. 1996. Individualizacija in »tvegane svobode«: perspektive in nasprotja k subjektu usmerjene sociologije. *Teorija in praksa* 33 (5): 817–838.
- --- 2006. *Popolnoma normalni kaos ljubezni*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Bettelheim, Bruno. 1999. *Rabe čudežnega: o pomenu pravljic*. Ljubljana: Studia humanitatis.
- Coleman, Marilyn in Lawrence H. Ganong 1994. *Remarried family Relationships*. USA: Sage publications, Inc.
- Čačinovič Vogrinčič, Gabi. 1995. Dopolnjene družine. V *Družine – različne – enakopravne*, ur. Tanja Renner, Vika Potočnik in Vera Kozmik Vodušek, 121. Ljubljana: Vitrum.
- Dunitz-Scheer, M. 2003. *Patchwork-families: The new system; a risk or part of a myth*. Dostopno prek: <http://www.magwien.gv.at/english/magelf/daphne/pdf/patchworkfamilies.pdf> (8. januar 2009)
- Goody, Jack. 2003. *Evropska družina*. Ljubljana: Založba /* cf.
- Grimm, Jakob in Wilhelm Grimm. 1971. *Pepelka*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- --- 1975. *Sneguljčica*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- --- 1987. *Janko in Metka*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Renner, Tanja, Mateja Sedmak, Alenka Švab in Mojca Urek. 2006. *Družine in družinsko življenje v Sloveniji*. Koper: Založba Annales.
- *Statistični urad Republike Slovenije*. 2009. Dostopno prek: <http://www.stat.si/> (7. april 2009).
- Zaviršek, Darja, ur. 2008. *Socialno starševstvo kot ključni vidik sodobnih družinskih politik. Končno poročilo o opravljenem projektu*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- --- ur. 2009. Med krvjo in skrbjo. *Socialno delo*. 48, 1-3 (februar-junij): 3–16. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.